

БЛОЧЕНКО І. М.

студент 4 курсу спеціальності правознавство ЖНАЕУ, м. Житомир,
Україна

**АДВОКАТСЬКА МОНОПОЛІЯ НА ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДІ:
ВИКЛИКИ І ПРОРАХУНКИ**

Розбудова правової держави неможлива без створення гарантій для захисту прав людини, без забезпечення механізму функціонування такого

специфічного демократичного інституту, яким є адвокатура. Адвокатура — важливий інструмент дійсної демократії. Адже за своєю природою вона є громадською, самостійного виду організацією професійних юристів, яка виконує важливу суспільну функцію — захист прав і законних інтересів громадян та організацій [1].

Відповідно до статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. 22 січня 2016 року Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) (реєстр. N3524), яким, зокрема, пропонується встановити, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура і виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Безумовно, встановлення можливості здійснення представництва в суді виключно адвокатами підвищить їх статус в юридичному співтоваристві, оскільки нині юристи мають такі ж права в судовому процесі (за деякими виключеннями), як і адвокати.

Враховуючи інститут професійної відповідальності адвокатів, введення адвокатської монополії також повинне сприяти добросовісному наданню юридичних послуг, підвищенню їх якості, адже інакше адвокат може бути позбавлений права на зайняття адвокатською діяльністю. Крім того, відносно адвокатів, на відміну від інших юристів, на законодавчому рівні передбачений обов'язок підвищувати свій професійний рівень. У свою чергу, це повинно виключити подання необґрунтованих позовів і інших процесуальних документів і, як наслідок, полегшити роботу судів. Також, безперечно, монополія адвокатури усуне конкуренцію з юристами на ринку надання послуг із судового представництва. Отже, за останніми залишиться право надання юридичних консультацій і можливість підготовки процесуальних документів.

Людмила Островська, адвокат АО «Адвокатська компанія «Партнери» аргументує свою думку щодо встановлення монополії на представництво в суді: «Беззаперечно, для введення адвокатської монополії необхідно підвищити вимоги доступу до професії. Позитивним в даному випадку прикладом є Сполучені Штати Америки. Так, в США, незважаючи на складну процедуру доступу до професії, на сьогоднішній день 70 % юристів США є практикуючими адвокатами» [2].

Незважаючи на позитивні моменти введення монополії адвокатури на судове представництво, вона спричинить і негативні наслідки. По-перше, встановлення вказаних процесуальних привілеїв для адвокатів позбавляє громадян права на вільне обрання захисника своїх прав при розгляді справ в порядку адміністративного, господарського і цивільного судочинства. Більше того, встановлюючи можливість здійснення представництва інтересів іншої особи в суді виключно адвокатом, законодавець тим самим “нав’язує” адвокатські послуги громадянам.

По-друге, в невеликих населених пунктах відчуватиметься істотна нестача адвокатів, принаймні, спочатку. Навряд чи автори Закону України № 1401 – VIII, що передбачає монополію адвокатури, досліджували нинішні можливості адвокатського співтовариства забезпечити професійною юридичною допомогою всі регіони України. В той же час незначне число адвокатів по відношенню до числа населення, що проживає в певному регіоні, може стати значною проблемою, оскільки може позбавити громадян не лише професійної юридичної допомоги, але і доступу до правосуддя, що в правовій державі неприпустимо.

Очевидно, що після вступу в силу монополії адвокатури адвокати піднімуть ціни на власні послуги, адже на ринку процесуальних послуг в них не буде конкурентів. Більше того, на сьогодні відсутні як нові або змінені процесуальні кодекси, що передбачають представництво в судах виключно адвокатами, так і сам Верховний Суд, де таке представництво повинне здійснюватися. Безумовно, норми Конституції України є нормами вищої юридичної сили і, отже, при визначенні представників в судах вищих інстанцій суди повинні керуватися положеннями Основного Закону. А так як відповідної законодавчої бази і нового Верховного Суду на сьогодні нема, то таким чином держава підтверджує свою неготовність до реалізації запланованої судової реформи [3].

Реформуючи інститут судового представництва законодавець звертався до міжнародного досвіду, проте необхідно було врахувати наші реалії та історичний шлях розвитку. Для прикладу звернемося до досвіду зарубіжних країн. На сьогоднішній день країн, де панує абсолютна монополія адвокатів на представництво в судах є мінімальна кількість. А саме в Бельгії, Франції та Португалії. Натомість в Литві, Німеччині, Нідерландах монополія адвокатів діє, але при наявності ряду виключень (Наприклад: юрисконсульти, малозначні спори тощо). В Польщі, Румунії регулюється діяльність кількох професійних груп, що надають правову допомогу, а в Швеції і Фінляндії взагалі відсутня адвокатська монополія [4].

Сама ідея українського законодавця підвищити якість надаваних юридичних послуг є позитивною. Однак в Україні ще не створені належні механізми, які могли б забезпечити виконання даного завдання. Без проведення необхідних реформ, закріплення на конституційному рівні монополії адвоката на представництво осіб в суді буде лише формальною інсталяцією зазначеної законодавцями мети, однак фактично рівень якості надання відповідних послуг не зміниться [5, с. 98].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що на даний час до встановлення монополії адвокатури не готове не лише населення, а й саме адвокатське співтовариство і держава. Також слід визнати, що, незважаючи на усі позитивні сторони введення адвокатської монополії, її дія може спричинити ряд негативних наслідків, у тому числі, позбавлення осіб гарантованого Конституцією України права на доступ до правосуддя. На сьогоднішній день Україна не готова для такої кардинальної реформи. Для запровадження монополії адвокатури необхідно по-перше, покращити рівень юридичної освіти, а по-друге внести зміни до законодавства для забезпечення простого і безперешкодного доступу до професії (скасування стажування, зміна порядку складання іспиту

тощо). Введення монополії є можливим, проте для її ефективного запровадження необхідно передбачити ширше коло винятків, до яких, зокрема, треба віднести корпоративних юристів.

Список використаних джерел:

1. Судейко М. А. Роль адвокатури в правовій державі / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=45907>.

2. Островська Л. Адвокатська монополія на представництво в судах – скоріше «за» ніж «проти» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://unba.org.ua/publications/1071advokatskamonopoliyanapredstavnictvovsudahskorishezhanizhproti.html>.

3. Чому монополія адвокатури може зневажати права українців [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pravoconsult.com.ua/chomumonopoliyaadvokaturimozheznevezhatipravaukrayintsiv/>.

4. Лутак О. Адвокатська монополія очима корпоративного юриста / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uba.ua/documents/presentation/22042016/Lutak.pdf>.

5. Костенко С.А. Проблемы реализации права на справедливое судебное разбирательство в Украине / С.А. Костенко // Идеал свободной человеческой личности: от международных пактов о правах человека к современной конституции : тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 16 дек. 2016 г.) / учреждение образования «Акад. Мва внутр. дел Респ. Беларусь» ; редкол.: А.В. Яскевич [и др.]. – С. 9598.